

ВНЕСОК АНДРІЯ СОДОМОРИ ДО ІСТОРІЇ І ТЕОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Роксолана Зорівчак

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна

e-mail: perekladoznavstvo@ukr.net

Статтю присвячено внескові А. О. Содомори в дослідження історії та теорії українського художнього перекладу. Його перекладознавчі праці, його коментарі й передмови до численних перекладів, його оригінальні твори вміщують чимало роздумів, зокрема стосовно перекладацьких жанрів, множинності перекладу, відтворення власних імен засобами цільової мови, перекладу літератури для дітей.

Ключові слова: перекладознавство, теорія і історія перекладу, жанр, рідна мова.

“Хутко тим часом летять – їх не спинити – години стрімливі” (Вергілій, переклад А. Содомори). А за годинами, відома річ, – роки. Наприкінці 2007 р. виповнилося (несподівано!) сімдесят років від дня народження професора Франкового університету Андрія Олександровича Содомори – видатного Майстра українського красного письменства, що збагатив перекладами, оригінальними творами та критичними працями душу цілої нації. А. Содомора народився першого грудня 1937 року, а в листопаді того самого року, за ви роком трійки НКВС Ленінградської області, в карельському урочищі Сандормох розстріляли М. Зерова, Леся Курбаса, А. Крушельницького, В. Підмогильного, Г. Епіка, Марка Вороного та чимало інших інтелектуалів різних націй. Знищення таких Талантів, як М. Зеров, – це всенациональна трагедія. Та доля подарувала Україні в тому ж році інший великий Талант. А. Содоморі, синові священика, уродженцеві села Вирів Львівської області, дуже поталанило в житті. Він навчався (1954–1959) на відділі класичної філології Львівського державного (з 1999 – національного) університету імені Івана Франка. Навіть у найлютіші роки тоталітарного режиму цей університет був Франковим не лише іменем, а й суттю, і тут зберігалися глибокі традиції античності. Викладачі кафедри класичної філології, зокрема, Ю. Ф. Мушак, М. Й. Білик, Й. У. Кобів, перекладали твори античних авторів українською мовою і заохочували до цього своїх студентів.

Подвижницька праця (Андрій Олександрович був вірний батьківській науці: “Взявся за чепіги – не випускай з рук”) розпочалася наприкінці 50-х років: 1961 роком датується перший його друкований переклад – оди Горация

“До друга” [1]. 1962 р. у видавництві Львівського державного університету імені Івана Франка вийшов перший книжковий переклад А. Содомори – новознайдені тоді в пісках Єгипту комедії “Відлюдник” чільного давньогрецького драматурга Менандра [4]. Перекласти її здібному студентові довірив світової слави грецист – професор С. Я. Лур’є, що викладав у Львівському університеті у роках 1952–1964. Таким чином, Андрій Олександрович продовжив борозну, що її започаткував І. Франко, переклавши 1908 р. фрагменти Менандрової комедії “Право дитини” (опубліковано в “Літературно-науковому вістнику”, т. ХІІ, кн. 1). На переклад А. Содомори, як видатну подію в культурному житті України, відгукнувся рецензією у “Літературній Україні” Г. Кочур 6 липня 1962 р. [3]. Ця увага визнаного Метра важила дуже багато для талановитого початківця. 1968 р. він захистив кандидатську дисертацію про переклад поезії лесбійських ліриків українською мовою [10], визначивши кінцево напрям своєї наукової діяльності.

За довгі роки невтомної праці (не забуваймо, Андрій Олександрович протягом десятиріч викладає у вищих навчальних закладах, де педагогічне навантаження донедавна було неймовірно високим) Андрій Содомора суттєво збагатив українську перекладну літературу, есеїстику, жанри новели і мініатюри. Твори Андрія Олександровича друкують найчастіше львівські видавництва “Літопис” і “Срібне слово”, київські “Дніпро” і “Основи”, з журналів – “Всесвіт” та “Дзвін” (до 1990 р. – “Жовтень”).

Між 1962 роком та ювілейним 2007 – низка перекладених творів від давньо-грецьких ліриків до окремих авторів новітньої літератури (поезії Й. В. Гете, М. Ю. Лермонтова та ін.). Серед перекладеного – твори найрізноманітніших жанрів, стилів, віршових та прозових форм. Найважливіший переклад – це повний український Горацій (1982), за що перекладача вшанували Перекладацькою премією імені Максима Рильського Спілки письменників України (1986). Справжня звитяга Андрія Олександровича – переклади давньогрецької драми: комедій Аристофана (1980), трагедій Софокла (1989), Есхіла (1990) та Еврипіда (1993). Набувши досвіду, Андрій Олександрович усе глибше занурюється в поезику першотвору, усе повноцінніше підбирає виразові засоби рідної мови, даруючи читачеві нові твори з найрізноманітніших пластів життя античності і новітніх епох. Тематичні зацікавлення перекладача сягнули ряду латиномовних творів Середньовіччя, Відродження та пізніших часів. Він збагатив нашу літературу “Салернським кодексом здоров’я” Арнольда з Вілланови (1975), твором “Подорож у східні краї” Вільгельма де Рубрука (1976), віршами Павла Русина з Коросна (першого українського – латиномовного – поета доби гуманізму, 1976) сатиричними та любовними піснями середньовічних мандрівних студентів-вагантів (1979). А. Содомора переклав поеми “Метаморфози” Овідія (1985), “Про природу речей” Лукреція (1988) та “Моральні листи до Луцілія” мислителя Сенеки (1996). Серед перекладених творів – три найпопулярніші книги Овідія: “Любовні елегії”, “Мистецтво кохання”, “Скорботні елегії” (1999). Один із вагомих перекладів А. Содомори – це “Розрада від Філософії” С. Боеція (2002). До речі, цей твір, у духовно-культурному полі якого перебували й творили видатні європейські мислителі та письменники Середньовіччя та Відродження, ще в X ст. переклав англійською мовою король Альфред Великий (849–899). Невідрадли обставини нашого життя були причиною того, що ми фатально запізнилися з численними перекладами. То ж багато в чому Андрієві Олександровичу доводиться “доробляти” за минулі століття. 2007 р. вийшов друком переклад латиномовної поеми білоруського просвітителя і гуманіста М. Гусовського “Пісня про зубра” (1522, непересічний поетичний твір, написаний елегійним двовіршем – тисяча сімдесят два рядки). Переклад опубліковано із солідною передмовою А. Содомори “Бентежний відгомін пісенного двовірша”. 2008 р. у перекладі А. Содомори вийшли знамениті поетичні оповідки для дітей “Петер-Нечесаха” Гайнріха Гоффмана (К., “Грані-Т”). Готова вже до друку неймовірно складна для перекладу збірка “Римська елегія” (твори Тібулла, Проперція, Овідія). Про те, як складно перекладати римські елегії, сповнені музики, мелодійного звучання, йдеться в одній із найновіших статей Андрія Олександровича “Елегійна пісенність Альбія Тібулла: Слово та образ” [6]. Особливість, сказати б, навіть унікальність, літературної діяльності А. Содомори – у тому, що широкий розмах його перекладацької практики поєднується з не меншою за

обсягом та жанровим розмаїттям оригінальною творчістю. Як стверджує сам Андрій Олександрович у передмові (“До своєї Ітаки...”) до другого видання “Живої античності”, саме творчість Горація спонукала його зреалізувати давню мрію – спробувати свої сили у власній прозі. Тут – коротка повість про Горація (“Наче те листя дерев”, 1982, 2002); прозова книга “Жива античність” (1983, 2003) – поетизована розповідь про великих Майстрів Слова: Гомера, Сапфо, Еврипіда, Вергілія, Горація; філологічно-есеїстичні роздуми (“Наодинці зі словом”, 1999); роман-мозаїка “Під чужою тінню” (2002); настроєві образки, новели, філологічні етюди (“Сивий вітер”, 2002); літературно-психологічні портрети (“Лініями долі”, 2003 – про філологів, зокрема перекладачів Львівського університету). А ще в доробку Андрія Олександровича – віршові збірки “Наодинці зі Львовом” (2005, де знаходимо епіграми, класичні сонети, мініатюри, ліричні образки тощо) та “Пригорща хвилин: Образки, мініатюри, катрени” (2007).

Пишучи про Й. У. Кобіва у книзі “Лініями долі”, А. Содомора зазначив: “Перекладач, особливо з давніх мов, рідко лише перекладач” [7, с. 206]. Це твердження найперше стосується самого Андрія Олександровича. Крім власне перекладознавчих праць, його коментарі й передмови до численних перекладів і оригінальні твори становлять чималий внесок до історії і теорії українського художнього перекладу. Усі книжки написані в контексті

європейської літератури. У них у центрі уваги – Слово й переклад, пошуки точного Слова й барви. Мета Андрія Олександровича – як і в античності, поєднати образне мислення з наукою (те, що було основою творчості Лукреція) та винести перекладознавчі проблеми на ширший читацький загал, не зменшуючи глибини дослідження. Досі, наскільки нам відомо, не було таких спроб окреслити головні перекладознавчі проблеми в художніх різножанрових творах. Обговорення перекладознавчих проблем у ключі белетристичному, художньому не спрощує цих проблем, а максимально поглиблює їх, бо автор має змогу вільно працювати в асоціативному плані, природно звертатися до будь-якої деталі, будь-якої сфери мистецтва (музики, скульптури, живопису) чи точних наук (геометрії, астрономії), щоб максимально висвітлити найглибше приховані деталі. А. Содомора заглиблюється, отже, в проблему, не користуючись надто ускладненими термінами. Тексти не обтяжені від пунктирного охоплення тих чи інших проблем. Принагідно він торкається багатьох мовознавчих проблем, очевидно, з погляду перекладу. У текстах повсюдно зблискують іскринки гумору, тонкого гумору філолога, що межує з ліричними інтонаціями і є живильною силою для тексту. Про що не писав би Майстер Слова, він знову й знову повертається до літературно-перекладознавчих проблем. Ото ж уважний читач може знайти чимало цікавого із перекладознавчої тематики, інкрустованого _____ в загальну тканину творів. У книзі “Лініями долі” подано чимало

цікавого матеріалу про перекладачів Й. Левицького, Й. Кобіва, М. Білика, Ю. Мушака, причому це не сухі факти, а дуже цікаві психологічно-літературні портрети, аналізи перекладів. У книзі “Лініями долі”, згадуючи лекції доцента М. Й. Білика, автор детально розтлумачує особливості відтворення античної поезії українською мовою: відсутність римування, гекзаметр, природа нашого силабо-тонічного вірша у порівнянні з метричним гекзаметром тощо [7, с. 141–144]. Про переклад і переспів знаходимо чимало вагомого в книзі “Під чужою тінню”, де йдеться про розуміння поезії Горація Зеровим та А. Фетом [9, с. 52–54]. У цій же книзі читач знайде дуже цікаві роздуми про вагу національного колориту. Розповідь про те, як М. Білик, “перелицьовуючи” Вергілієву “Енеїду”, ужив фразу “Еней іде плаєм”, Р. Зорівчак 211

автор супроводжує таким коментарем: “Стежка, пояснював перекладач, будь-де може бути; коли ж мова про гори, то “плай”. Так, але не про будь-які гори, – сказав би тепер кожний, хто стикається з перекладом, – а лише про наші, гуцульські”. Тому Еней і поставав перед нами у такому образі, в якому й належить бути тому, хто йде плаєм: із топірцем, у постолах і кресані; як Одисей у Ніщинського – із “шабелькою” [7, с. 48].

2006 р. у видавництві “Літопис” та у Видавничому центрі Львівського національного університету імені Івана Франка вийшла друком книжка А. О. Содомори “Студії одного вірша”. Вагомість цієї книжки для українського перекладознавства виключна. Присвячено її світлій пам’яті незабутнього Михайла Никоновича Москаленка – талановитого перекладача, ерудованого літературознавця, глибокого критика, уважного редактора, близького друга Андрія Олександровича. Як і А. Содомора, М. Москаленко був твердо переконаний, що тільки завдяки

творчому засвоєнню вершинних здобутків уселюдської культури українська нація зможе не лише обстояти свою мовну та культурну самобутність, а й стати вривень із найрозвиненішими

народами світу. Оpubліковані на сторінках “Всесвіту” (№ 9/10 за 1993; 1/2–7/8, 11/12 за 2006 р.)

“Нариси з історії українського перекладу” М. Москаленка – найбагатше фактологічне, науково

осмислене джерело до історії нашої перекладної літератури. Украй доречно опублікувати їх окремою книжкою, як загалом і увесь теоретичний доробок Михайла Никоновича.

У “Студії...”, природно чергуючи різні стилістичні ключі, автор дає змогу читачеві глибоко відчувати найтонші нюанси поетики, поєднання, так би мовити, непоєднувального, що стимулює думку, дає свіже бачення. Жанр книжки визначити не легко. Це не класична есеїстка, а спроба дружньої розмови з читачем. Книжка виховує уважного читача, автор живо ділиться з ним своїм баченням і своїм міркуванням щодо багатьох перекладознавчих

проблем, намагаючись навчити його відчувати Слово, робити власні висновки. Заголовок книжки (“Студії...”) може деякою мірою насторожити щодо складності самого тексту. Насправді книжку написано дуже доступно, хоча автор і використовує багато різноаспектної інформації. Але ж за плечима Андрія Олександровича – різножанрові твори, багаторічний великий досвід, то ж таке завдання йому під силу. В основному він аналізує мініатюри, оскільки в них – найбільше змісту, найскладніша суть. Зосереджуючись на проблемі перекладності :: неперекладності, автор сам критично осмислює свої давніші переклади з Горация, подаючи й обґрунтовуючи нові версії. Таким чином читач може відчутти перспективність чи безперспективність тієї чи іншої перекладацької стратегії. У книзі детально обговорено ключові перекладознавчі проблеми, серед них – класифікацію жанрів: переклад, переспів, наслідування (імітація), версія, пародія, музична варіація на тему, перевіряння, відлуння, переробка. Адже без визначення перекладацьких жанрів неможливо дослідити цілісну історію художнього перекладу, а, отже, і історію культури.

До аналізу залучено чимало різномовного матеріалу. У книзі – розгляд перлин світової лірики та часто їхніх численних різномовних перекладів. Розглянено передусім ті твори, де неперекладність стоїть дуже гостро. Це, зокрема, “Wanderers Nachtlied” Й. В. Гете, (про цей шедевр писав Андрій Олександрович також у книзі “Під чужою тінню”) “Парус” М. Ю. Лермонтова, “Chanson d’automne” П. Верлена, “Canción del naranjo seco” Ф. І. Лорки, “Ми вкупочці колись росли...” Т. Шевченка, “Безмежнеє поле в сніжному завою...” І. Франка, “У теплі дні збирання винограду...” М. Рильського. Єдиний виняток щодо обсягу – віршована казка І. Франка “Лис Микита” (з огляду на Франковий 150-річний ювілей у 2006 р.). Щоб належно оцінити “Студії...”, слід ураховувати, що в нас досить слабо розвинена перекладознавча критика, зокрема _____ щодо античної літератури.

У “Студіях...” знаходимо блискучі зразки всебічного перекладознавчого аналізу, назвати б його філологічно-культурологічним. Вражає уміння знайти образотворчу деталь, уловити найглибші акценти й інтонації, мелодійне поєднання слів, парадокс порівнянь, найтонші проблеми лінгвостилістики, жанрові й стилістичні своєрідності і мініатюр, і значніших за обсягом творів. У цьому Андрій Олександрович виступає гідним продовжувачем і удосконалювачем традицій І. Франка, М. Зерова, М. Рильського, Г. Кочура, В. Коптілова. У книзі – промовисті поетичні заголовки окремих розділів, зокрема: “Самотній голос першої скрипки осені...”, “Сонета кришталева філігрань”, “Книга – морська глибина...”, “Іван Франко – поет болю і спротиву. Діалог з античністю”, “Час тихо налягає на весло...”, “Чорне сонце із потойбіч...”, “Багатоголосе відлуння тиші”, “Одвічна засторога блискавиці”, “Несхитний дух над урвищем життя”, “Стукаю в двері дня...”, “Два надвечір’я: Трансформація поетичного образу”, “У прозорості джерела й слова”.

А. О. Содомора не тільки аналізує власні переклади античної літератури. Детально _____ досліджуючи різномовні переклади окремих шедеврів світової літератури, автор пропонує

і власні варіанти: Лермонтовського “Паруса” (“Біліє парус самотинний...”), “Нічної пісні мандрівника” Й. В. Гете (“Всюди понад гори, – Тінь сну...”), Верленової “Осіньої пісні” (“Зойки хлипки, Довгі й пливкі...”), і оригінальний вірш “Якщо неперекладність – забобон...”. Цей вірш настільки глибокий думками та цікавий формою вислову, що не може втриматися від бажання навести його повністю:

Якщо неперекладність – забобон,
То я – з найзабобонніших у світі:
З Верленом затужити в унісон?..
Чи парусом так само забліти?..
Для товмача не кара це – закон:
Цю ж саму хвилю двічі не зустріти:
Що не струна – то інший обертон,
Щомиті – інший настрій на струні тій.
І все ж, найзабобонніший товмач,
Як плив, так і плистиму – між невдач,
Од слова путь верстаючи й до слова.

А щоб не впасти в крайнощі полон –
Над забобоном б'юся знову й знову,
Якщо неперекладність – забобон... [8, с. 230].

У книзі детально обговорено ключові перекладознавчі проблеми. Серед них – класифікація жанрів: переклад, переспів, наслідування (імітація), версія, пародія, музична варіація на тему, перевіркування, відлуння, переробка. Як визначити жанр Франкового “Лиса Микити”? Автор залишає відповідь за читачем, наводячи лише слова І. Франка: “Я бажав не перекласти,

а переробити стару повість про лиса, зробити її нашим народним добром, надати їй нашу національну подобу. Я, щоб так сказати, на чужий позичений рисунок наклав наші кольори” [11, с. 67]. Адже без визначення перекладацьких жанрів неможливо дослідити цілісну історію

художнього перекладу, а, отже, й історію культури. У нас, приміром, устійнився погляд, що переспів – це щось менш досконале, ніж переклад. Але це далеко не так, бо необхідно враховувати і своєрідності перекладуваного матеріалу, і свого читача. Наприклад, серед Лукашевих

шедеврів – чимало переспівів, хоча б “Осіння пісня” П. Верлена. Або ж проф. В. Коптілов назвав свого “Трістана та Ізольду” (уривки опубліковано у “Всесвіті” за 1998 р., ч. 12 та в “Зарубіжній літературі” за 2000 р., ч. 23, увесь переклад – окремою книжкою у видавництві “Либідь” 2004 р.) переспівом, оскільки де-не-де вважав доречним видозмінити для сучасного українського читача давньофранцузьку легенду останньої третини XII ст. Навіть те, що А. Содомора не сприймає, він _____ по-своєму пояснює, прим., переробки Т. Франка та В. Щурата

сповненої тонкого ліризму Горацієвої оди до Левконої [8, с. 48–49].

Дуже цікава проблема інтертекстуальності, вертикального контексту. Це загалом вагома проблема і літературознавства, і перекладознавства, адже більшість Шекспірових сюжетів уже були чиймись раніше. М. Бахтін стверджує, що історія “Аліси” (ідеться про “Алісу з країни див” Льюїса Керрола) має чимало спільного з оповіданнями про Орфея (“Пригоди в підземному царстві”) та “Золотим ослом” Апулея (“Метаморфози”). У “Студії...” ідеться про сонет М. Рильського “У теплі дні збирання винограду...” і епізод з Гомерової “Одіссеї” – зустріч Одиссея і Навсікаї; Франкове “Безмежнеє поле в сніжному завою...” і Гораційів рядок про “чорну журбу”; віршовану казку “Лис Микита” і поезію непосидливих вагантів; “Парус” М. Лермонтова і Горацієву “Оду до Ліцинія”. У книзі спілкуються між собою видатні постаті різних епох, приміром, Г. В. Катулл і П. Верлен, Алкан і Й. В. Гете, Горацій і М. Зеров – ідеться про літературно-духовний простір.

На численних прикладах А. О. Содомора показує, як багато втрачаємо, перекладаючи античний текст із метричної на силабо-тонічну систему віршування, ще й римованим віршем. Загалом, автор дуже велику увагу звертає на проблеми віршування і переклад, звукопис і переклад поезії. У світлі теоретичних настанов А. Содомори дуже цікава наболіла тема про західноєвропейські неримовані переклади української римованої поезії, зокрема тепер, коли посилюються загальні тенденції постмодернізму видозмінювати – аж до невпізнання – оригінал,

згадаймо сценічний варіант “Лісової пісні” Лесі Українки в переробці В. Ткач і В. Фиппс. Значне місце у книзі присвячено проблемам неперекладності, які розглядаються лише на певному конкретному матеріалі. Ідеться про причини неперекладності: неможливість будь-якої лексичної заміни, а також зміни порядку слів, (“Парус” М. Лермонтова); неможливість відтворення звукової лінії оригіналу, яка є носієм змісту (у “Нічній пісні мандрівника” Й. В. Гете у восьми рядках вісім разів повторено [u]: Über– Ruh – du – kaum – Nauch – nur – du –

auch, і цій лінії підпорядкована вся звукова палітра мініатюри); відсутність певної граматичної

форми в цільовій мові, прим., активного дієприкметника майбутнього часу на зразок Горацієвого “morigiturus” в українській мові. Автор акцентує на необхідності дуже прискіпливо

досліджувати текст. Неперекладність аж ніяк не означає, що не потрібно перекладати. Слід залучувати всі ресурси рідної мови, йти до найглибшого розуміння оригіналу. А. О. Содомора

звертає увагу читача на такі проблеми, як: оригінальність тексту – антична й наша; мітка часу

на перекладах древніх творів; роль підрядника і прозового перекладу неперекладних творів. Треба засвідчити повагу до оригіналу – звукопису пісні, який передати не можемо.

Дуже цікава тема – це роль редактора. Про неї ідеться при подачі історії видань “Лиса Микити”, зокрема видання 1973 р., куди було внесено чимало разючих змін, що знищили національний колорит поеми. І тут допитливому читачеві загалом хочеться подумати про літературу для дорослих і дітей – проблему дуже складну. Література, зокрема перекладна, для українських дітей – дітей, що часто були позбавлені рідномовної школи, – надзвичайно вагома. Патріотів завжди турбувала ця проблема. Ось що писав В. К. Прокопович ще 1910 р. у статті “Книжка – дітям”: “Сховати од дитини європейське письменство, закрити од неї цей світ – гріх непростенний... . Та до того й зробити це неможливо. Адже все одно, дитину потягне туди, хіба що вона побачить цей світ через чуже вікно” [5, с. 7–8].

Та чи вивчено дитячу перекладну літературу як слід? – Очевидно, ні. Немає у наших університетах кафедр дитячої літератури, дуже мало науковців присвячує пошукову роботу дитячій літературі. На жаль, ми – не виняток. У інших народів дитячу літературу також недостатньо вивчено. Немає ні одного лауреата Нобелівської премії – дитячого письменника. Упродовж сторіч дитячі письменники виступали під псевдонімами, боячись за свою фахову репутацію. А що вже й говорити про дослідження перекладної дитячої літератури?! А проблеми ці – надзвичайно цікаві та численні.

Серйозне місце відведено проблемі множинності перекладів. На величезному фактичному матеріалі (до аналізу залучено навіть японські переклади!), стверджено, що множинність перекладів – явище, без сумніву, – позитивне, але лише тоді, коли переклади є поступом уперед, а не тупцюванням на місці, як у випадку з мініатюрами Й. В. Гете, П. Верлена, М. Ю. Лермонтова. Значне місце посідають у книжці загальнофілософські проблеми: людина і її місце в навколишньому світі; цивілізація очима Софокла і Горация; велич античної літератури та культури.

“Студії...” є значним внеском в історію українського художнього перекладу на її вже не просто акумуляційній, а суто дослідницькій стадії. Автор глибоко досліджує роль І. Франка, М. Зерова, Г. Кочура, Бориса Тена в донесенні античності до нас. Книга є певним внеском у Шевченкознавство (аналіз вірша “Ми вкупочці колись росли...”), у Франкознавство (новий погляд на вірш “Безмежнеє поле в сніжному завою...”).

Поліграфічна якість книжки – дуже висока. До речі, у ній знаходимо репродукції листів Г. Кочура, І. Чендея, М. Москаленка, Олеся Гончара, А. Білецького, М. Гаспарова, Бориса Тена, В. Ярха, С. Аверінцева. Це хвилююче озвучення слова, це живі голоси людей, що, здавалось, відійшли, але лише для того, щоб жити вічно на скрижальх пошанної пам’яті. Вкотре читаючи книгу, задумуюсь над тим, чи не надто часто автор підкреслює поспішність Франкових перекладів, наводячи його ж слова – “для голодних пік сквапливо разовий, не

панський хліб”. Під впливом таких тверджень у читача може скластися думка, що І. Франко не звертав належної уваги на художню вартість своїх творів. Насправді _____ ж І. Франко у твор-

чості (оригінальній, перекладній, редакторській) був вірний своєму гаслові “Якби ти знав, як много важить Слово!”. Водночас, І. Франко був сином своєї епохи щодо відтворення античної

поетики українською мовою. Якщо значно пізніше неокласик М. Зеров іноді дозволяв собі вільно поводитися з розмірами античної поезії, то І. Франкові ще більше це личило.

Задумуюсь і над іншим. Автор поставив перед собою завдання дати власний погляд на ці чи інші твори чи їх переклади, отже, не зосереджував уваги на тому, що інші критики напи-

сали про ці твори. Однак мені задається, що дослідження виграло б, якщо були згадані такі

цікаві праці, як розвідка О. М. Фінкеля “Ночная песня странника” Гете в русских переводах” (“Русский язык”, 2001, No 13), тим паче, що Андрій Олександрович аналізує деякі російські переклади ліричної мініатюри Й. В. Гете. Пишучи про жанри перекладу, доречно було б зупинитися на поглядах таких дослідників, як М. Зеров, А. Волков, О. Дзера. Розумію, що висловлюю радше побажання, бо в одній книжці всього охопити неможливо.

На тлі сучасної затермінологізованості наукового мовлення всі твори А. Содомори голублять душу кожного словолюба надзвичайно гарною формою викладу, прозорою і зрозумілою мовою, намаганням про найскладніше сказати найпростішим способом.

Згадуються Франкові рядки: “Отсими простими словами висказано й моє найвище бажання як писателя і поета: щоб моє слово було я с н е і щоби в ньому, як у дзеркалі, віднілося людське, щиролюдське лице”. Глибока любов і шана до Майстрів Слова, до Вчителів та друзів, до Рідної Мови пульсує в кожному його рядку. Це не заважає автору критично ставитися до доробку своїх попередників (М. Зерова, І. Франка).

Студіюючи праці А. О. Содомори, натрапляємо на дуже цікаві, завжди аргументовані твердження, як ось: “Переважає відсоток сміхової енергії “Лиса Микити” – в дієсловах; їхні нескінченні синонімічні ряди грають усіма барвами гумору: від усмішки й до реготу. Це – поема

дії” [8, с. 326]. Або ж таке твердження: “У тому-то й перевага книжки, “морської глибини”, перед екраном: на ньому образ – один для всіх; у книжці – стільки тих образів, скільки й читачів” [8, с.

324]. У книзі “Під чужою тінню” читаємо: “Чи перекладач повинен вільно володіти принаймні

двома інструментами? Я такої думки, що рідною мовою, на яку перекладаємо, мусимо володіти

активно – із задоволенням імпровізувати нею на будь-яку тему” [9, с. 139]. У цій же книзі знаходимо: “А переклад – то неначе “свій серед чужих і чужий серед своїх”. Кажемо, приміром,

“український Шекспір”. “Свій” – бо українською мовою; “серед чужих”, бо опинився на чужині,

серед інших людей, в іншу, чужу добу потрапив” [9, с. 155].

Дослідження А. Содомори протистоять тим невігласам, які (чи то з власного безголов’я, чи на догоду комусь) намагаються ствердити, що й перекладацької школи в Україні ніколи не було,

і успіхи нашого перекладацтва в найкращих випадках спорадичні. Адже найлегше подолати той

нарід, якого вдалося помаленьку переконати, що в його культурі нічого й не існувало.

Деякі наші дослідники, начитавшись застарілої зарубіжної літератури (привабливість грантів!) і геть не знаючи нашої та сучасної зарубіжної, розглядають перекладознавство як складову порівняльного літературознавства, хоча зарубіжні вчені (Г. Турі, І. Івен-Зогар, А. Лефевр, Ж. Ламбер, Дж. Голмз, М. Бейкер та ін.) уже з середини 70-х років минулого сторіччя від цього відмовилися та виділили перекладознавство в окрему міждисциплінарну пошукову галузь. Ми, правда, зробили це дещо раніше, і в цьому – велика заслуга В. В. Коптілова [2]. Коли ж розглядати перекладознавство як складову порівняльного літерату-

рознавства, зникає зовсім мовний компонент і, очевидно, справжній перекладознавчий аналіз,

прекрасні, глибоко повчальні зразки якого знаходимо в працях Андрія Олександровича.

Скільки перекладів та розвідок Андрія Олександровича заховано в рідкісних журналах та наукових збірниках. Найвищий час нам подумати над їх перевиданням. Це так потрібно нашій філології!

1. Гораций. До друга / Гораций ; Перекл з латини А. О. Содомори // Питання класич. філол. 1961. Вип. 2.

2. Коптілов В. В. Перекладознавство як окрема галузь філології / В. В. Коптілов // Мовознавство. 1971. № 2.
3. Кочур Г. Вперше в Радянському Союзі / Г. Кочур // Кочур Г. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю. К., 2008. Т. 2.
4. Менандр. Відлюдник / Менандр ; Перекл. з старогрец. А. О. Содомора. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1962.
5. Прокопович В. К. Книжка – дітям / С. Волох [В. К. Прокопович] // Світло. 1910. Кн. 3.
6. Содомора А. Елегійна пісенність Альбія Тібулла / А. Содомора // Теорія і практика перекладу: Матеріали Міжнар. наук. конф.: *Studia in honorem* – На пошану д-ра філол. н., проф. О. Чередниченка / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка; Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка ; За ред.: М. Зимомря, В. Кемінь, І. Зимомря. Київ; Дрогобиц : Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. Т. 1. (Наук. зап. Ф-ту 216 ВНЕСОК АНДРІЯ СОДОМОРИ ДО ІСТОРІЇ І ТЕОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО... романо-герман. філології; Сер. Філологічні науки).
7. Содомора А. Лініями долі. Літературні портрети / А. Содомора. Львів, 2003.
8. Содомора А. Студії одного вірша / А. Содомора. Львів; Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006.
9. Содомора А. *Sub aliena umbra*. Під чужою тінню: Роман-есе / А. Содомора. Львів, 2000.
10. Содомора А. Художественное майстерство лесбийских лириков и проблемы поэтического перевода их песен: 647 Теория литературы: Автореф. дис. ...канд. филол. наук / А. Содомора; Киев. гос. ун-т им. Т. Шевченко. К., 1968.
11. Франко І. Лис Микита. Передмова до четвертого видання / І. Франко // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. К., 1976. Т. 4.

ВКЛАД АНДРІЯ СОДОМОРИ В ІСТОРІЮ І ТЕОРІЮ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПЕРЕВОДА

Роксолана Зоривчак

Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина
e-mail:perekladoznavstvo@ukr.net

Стаття посвящена вкладу А. Содомори в исследование истории и теории украинского художественного перевода. Его переводоведческие труды, его комментарии и предисловия к многочисленным переводам, его оригинальные произведения содержат немало размышлений, касающихся, в частности, переводческих жанров, множественности перевода, отражения собственных имен средствами целевого языка, перевода литературы для детей. Ключевые слова: переводоведение, теория и история перевода, жанр, родной язык.

THE CONTRIBUTION OF ANDRIY SODOMORA TO THE HISTORY AND THEORY OF UKRAINIAN LITERARY TRANSLATION

Roksolana Zorivchak

Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail:perekladoznavstvo@ukr.net

The paper focuses on the contribution of Andriy Sodomora to the research of the history and theory of literary translation in Ukraine. His translation studies writings, his commentaries and prefaces, his original works contain a range of interesting ideas concerning translation genres, multiplicity of translation, reproduction of proper names in the target language as well as translation of literature for children.

Key words: translation studies, theory and history of translation, genre, mother tongue.

Стаття надійшла до редколегії 2.06.2010 р. Статтю прийнято до друку 14.09.2010 р.